

2005-cü ilin yekunları üzrə pul siyasətinin yerinə yetirilməsi vəziyyəti haqqında

1. Makroiqtisadi durum və global iqtisadi proseslər

2005-ci ildə Milli Bank makroiqtisadi sabitliyin və berrəqəmli inflyasiyanın təmin olunmasına, ölkənin sosial-iqtisadi inkişaf proqramlarının dəstəklənməsinə yönəlmiş pul siyasəti yeritmişdir. Pul siyasəti qarşısında duran vəzifələrin yerinə yetirilməsinə ölkə daxilində və xaricində baş verən iqtisadi proseslər də təsir göstərmişdir.

Makroiqtisadi vəziyyət. 2005-ci ildə ölkədə iqtisadi artım tempi əhəmiyyətli dərəcədə sürətlənmişdir. İqtisadiyyatın əsas makroiqtisadi göstəricisi olan **ÜDM**-in 26,4%-lik artımı baş vermişdir. Bu dinamik iqtisadi artım nəticəsində 2005-ci ildə Ümumi Daxili Məhsulun fiziki həcmi nəinki 1990-cı il səviyyəsinə çatmış, hətta onu ötmüşdür. Adambaşına düşən ÜDM-in həcmi 1509.7 ABŞ dolları təşkil etmişdir. Əvvəlki ilə nisbətən sənaye məhsulunun istehsalında 33.5%, kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalında 7,5%, əmtəə dövriyyəsində 13.2%-lik artıma nail olunmuşdur.

Bazar iqtisadiyyatlı ölkə statusu üçün vacib şərt olan **özl sektorun** iqtisadiyyatdakı rolu da artmaqdadır. 2005-ci ildə ÜDM-in 76%-ni, o cümlədən sənaye məhsulunun 69.2%-i, kənd təsərrüfatı məhsulunun 99%-i, əsaslı kapitala investisiya qoyuluşlarının 84.6%-i, yükdaşımaların 56.6%-i, rabitə xidmətlərinin 75.8%-i qeyri-dövlət bölməsinin payına düşmüşdür.

Ölkə Prezidentinin “Azərbaycan Respublikasında antiinflyasiya tədbirlərinin gücləndirilməsi haqqında” 31 may 2005-ci il tarixli Fərmanına uyğun olaraq Milli Bank hökumətlə birlikdə antiinflyasiya tədbirlərini gücləndirmişdir. Nəticədə 2005-ci ildə **inflyasiya** ötən ilki 10.4%-ə qarşı 5.4% təşil etmişdir. **Baza inflyasiya** isə 3,9% olmuşdur.

İnflyasiya modeli göstərir ki, il ərzində inflyasiyanın 36.5%-i **monetar faktorlar**la bağlı olmuşdur. Monetar faktorların inflyasiyaya təsirinin nisbətən aşağı olmasına baxmayaraq, inflyasiyanın aşağı düşməsində sərt pul siyasəti mühüm rol oynamışdır.

İqtisadiyyatın gələcək inkişafını təmin edən əsas amil kimi əsaslı kapitala **investisiyanın həcmi** ötən illə müqayisədə 12.7% artaraq 5.4 mln. AZN təşkil etmişdir. Bunun da 67.2%-ni və ya 3.3 mln AZN-ni xarici investisiyalar təşkil etmişdir.

Son illər Azərbaycanın **xarici ticarət balansında** müşayiət olunan müsbət meyillər bu ildə davam etmişdir. Xarici ticarət dövriyyəsi yanvar-noyabr aylarında 7940 mln.\$ təşkil etmişdir ki, bunun da 4138.9 mln. \$ ixracın, 3801.1 mln. \$ isə idxalın payına düşür. 2004-cü ilin yanvar-noyabr ayları ilə müqayisədə xarici ticarət dövriyyəsinin ümumi həcmi 28.8% artmışdır.

Əhalinin sosial vəziyyətinin də yaxşılaşması davam etmişdir. Belə ki, orta aylıq əmək haqqı 117.9 AZN-ə çatmış və onun artım tempi 21.9% təşkil etmişdir.

Əhalinin gəlirlərinin artması isə öz növbəsində alıcılıq qabiliyyətinin yüksəlməsinə səbəb olaraq real sektorun inkişafına zəmin yaradan amillərdən biri olmuşdur.

Dünya iqtisadiyyatında baş verən meyllər. 2005-ci ildə dünya iqtisadiyyatında inkişaf meylləri davam etmişdir.

Qlobal dirçəlişin əsas lokomotivi olan **ABŞ**-da ayrı-ayrı göstəricilər müxtəlif istiqamətlərdə dəyişsə də iqtisadiyyatda əsasən pozitiv meyllər müşahidə olunmuşdur. Son qiymətləndirmələrə görə üçüncü rübdə ABŞ-da ÜDM 4.1% artmışdır ki, bu da proqnozlaşdırıldığından çoxdur. İlk rəqəmlərə görə dördüncü rübdə bu göstərici gözlənilən 2.8%-ə qarşı 1.1% olmuşdur. İqtisadi artımın sürətlənməsi əsasən istehlak xərclərinin artması hesabına baş vermişdir. Pərakəndə satış həcmi avqust ayında 1.9% azaldıqdan sonra sentyabr ayında 0.2% yüksəldi. Sənaye istehsalının həcmi may ayında 0.3%, iyun ayında isə 0.9% artsa da sentyabr ayında bu göstəricinin 1.3%-lik azalması qeydə alındı. Dekabr ayında uzunmüddətli məhsullar üzrə sifarişlərin həcmi 1.3% yüksəlmişdir. Qabaqlayıcı göstəricilər indeksi iyun ayında 2003-cü ilin dekabrından bu yana maksimum həddə çatsa da sonrakı aylarda ardıcıl olaraq neqativ göstərici nümayiş etdirir. ABŞ-da işsizlik səviyyəsi cari ilin dekabr ayında 4.9% səviyyəsində olmuşdur.

FES-nin açıq bazar üzrə Komitəsi uçot dərəcəsini hesabat dövrü ərzində 8 dəfə dəyişərək 2.25%-dən 4.25%-ə qaldırmışdır. Qeyd edək ki, bazar iştirakçıları uçot dərəcəsinin bundan sonra da artırılacağını proqnozlaşdırırlar.

Hesabat dövründə **avrozonada** da iqtisadi canlanma prosesləri davam etmişdir. 2005-ci ildə avrozonada inflyasiya səviyyəsi 2.2% təşkil etmişdir. Sənaye məhsulunun həcmi noyabr ayında ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 2.8% artmışdır ki, bu da gözlənildiyindən yüksəkdir. Lakin, Avrozonada işsizlik səviyyəsi hələ də nisbətən yüksək olaraq qalır (8-9%). Cari ilin noyabr ayında Almaniyada işsizlik səviyyəsi 9,3% təşkil etmişdir. Bu da regionda ən yüksək göstəricidir.

Avropa Mərkəzi Bankı (AMB) uçot dərəcəsini 2005-ci ildə bir dəfə dəyişərək 2%-dən 2.25%-ə yüksəltmişdir.

İngiltərədə işsizlik səviyyəsi Avropa Birliyi ölkələrində olduğundan bir qədər aşağıdır (4.9%). Burada dəqiqləşdirilmiş məlumatlara görə ÜDM üçüncü rübdə 1.1% artmışdır ki, bu da analitiklərin gözlədiklərindən (0.3%) yüksək olmuşdur. İngiltərə Bankı özünün uçot dərəcəsini hesabat dövrü ərzində 1 dəfə dəyişərək 4.75%-dən 4.5%-ə endirmişdir. Buna baxmayaraq maliyyə bazarlarında faiz dərəcələrinin yüksəlməsi davam etmişdir. Belə ki, 1 aylıq LIBOR dərəcəsi yanvar ayında 2.6% olmuşdursa, dekabrda bu rəqəm artıq 4.4% səviyyəsinə yüksəlmişdir.

Yaponiyada deflyasiya prosesləri davam etsə də tədiyyə balansının əsas maddələri üzrə profisiti artmaqdadır. Burada pərakəndə satış həcmi ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən avqust ayında 1.5%, sentyabr ayında isə 0.1% artmışdır. Cari ilin noyabr ayında Yaponiyada işsizlik səviyyəsi 4,6% təşkil etmişdir. 2005-ci ildə Yaponiyanın Mərkəzi Bankı özünün əsas faiz dərəcəsini dəyişməmiş və 0.01% səviyyəsində saxlamışdır.

Aparıcı ölkələrin iqtisadiyyatında baş verən proseslər onların **valyuta məzənnələrində** və fond indekslərində də öz əksini tapmışdır. Hesabat dövrü

ərzində ABŞ dollarının məzənnəsi dünyanın aparıcı valyutalarına nəzərən yüksəlmişdir. Belə ki, 2005-ci ildə ABŞ dollarının məzənnəsi avroya nəzərən 14%, İsveçrə frankına nəzərən 14.4%, Yapon yeninə nəzərən 14.1%, İngilis funt sterlinginə nəzərən 11.1%, Rus rubluna nəzərən isə 3.9% möhkəmlənmişdir.

Hesabat dövrü ərzində əsas **fond indekslərinin** səviyyəsi ABŞ-da sabit qaldığı halda, Avropada və Yaponiyada müəyyən tərəddüdlərə məruz qalmışdır. Belə ki, Nyu York Fond Birjasında hərraca çıxarılan 30 ən iri sənaye şirkətinin orta qiymətini əks etdirən *Dow Jones indeksi* 0.5%, ABŞ-ın 100 ən iri yüksək texnoloji şirkətinin səhmlərinin qiymətləri əsasında hesablanmış *Nasdaq indeksi* 3.1% artmışdır. Tokio Fond Birjasında hərraca çıxarılan 225 ən iri şirkətin səhmlərinin qiymətləri əsasında hesablanmış *Nikkei indeksi* isə 41.9% yüksəlmişdir. Avropanın 100 ən iri şirkətinin səhmlərinin qiymətləri əsasında hesablanmış *FTSE eurotop 100 indeksi* 21.9%, Almaniya Fond Birjasında hərraca çıxarılan 100 ən iri şirkətin səhmlərinin orta qiyməti-*DAX indeksi* 27.2% artmışdır.

2005-ci ildə dünya bazarında Brent markalı **neftin orta qiyməti** 55.4 ABŞ dolları təşkil etmişdir. Bu da 2004-cü ildə olduğundan (41.3\$) 34.1% çox olmuşdur.

2. Pul siyasəti

Pul siyasətinin hədəfləri və həyata keçirilməsi. *Milli Bank nəzərdə tutduğu tək rəqəmli inflyasiyaya nail olmaq üçün açıq bazar əməliyyatları, kredit hərracları, faiz dərəcələri, habelə məcburi ehtiyat normaları kimi alətlərdən istifadə etməklə pul kütləsinə təsir göstərmişdir.*

2005-ci ildə də sterilizasiya məqsədilə açıq bazar əməliyyatlarından istifadə davam etdirilmişdir. Bank sistemində yaranmış izafi likvidliyi neytrallaşdırmaq üçün Milli Bank özünün **qısamüddətli notlarından** istifadə etmişdir. İlin sonuna dövrüyyədə olan notların həcmi 31.3 mln. AZN olmuşdur. Dövrüyyədə olan notların həcmi il ərzində 58.1% artmışdır. Notlar üzrə orta ölçülmüş gəlirlilik cari ilin yanvar ayındakı 4,36%-dən dekabr ayında 11,7%-dək yüksəlmişdir. Bank sisteminin qısamüddətli likvidliyini tənzimləmək üçün Milli Bank REPO əməliyyatlarından da aktiv istifadə etmişdir.

Hesabat dövründə pulun dəyərinin artması üçün müəyyən signal effektini yaratmaq, bu yolla sərbəst pul vəsaitlərini inflyasiya potensialını daşıyan istehlak sferasından yığım istiqamətlərinə yönəltmək məqsədilə **uçot dərəcəsi** 3 dəfə dəyişdirilmiş və əvvəlcə 7%-dən 7.5%-ə, sonra 8%-ə, daha sonra isə 9%-ə qaldırılmışdır.

Pul kütləsinin əsasən xarici faktorların təsiri nəticəsində əhəmiyyətli genişlənməsi şəraitində Milli Bank **yenidən maliyyələşdirmə əməliyyatlarını** pul proqramında nəzərdə tutulandan az həcmdə həyata keçirmişdir. Milli Bank effektiv və adekvat pul siyasəti yeritmək üçün yeni kreditləşdirmə alətlərinin tətbiqinin genişləndirilməsini davam etdirmişdir. Belə alətlərə misal olaraq **lombard və overnayt kreditləşməsi** mexanizmlərini göstərmək olar. Dövr ərzində 3,1 mln. AZN məbləğində lombard və 3 mln. AZN məbləğində overnayt krediti verilmişdir.

Hesabat dövrü ərzində **məcburi ehtiyat normaları** 10% səviyyəsində olmuşdur. İyun ayının 1-dən məcburi ehtiyatların klassik ortalama prinsipi ilə

tənzimlənməsinə tam keçirilməsi banklar tərəfindən likvidliyin daha çevik idarə olunması üçün əlverişli şərait yaratmış, pul multiplikatorunun əhəmiyyətli artımına imkan vermiş və banklararası bazarın inkişafına stimullaşdırıcı təsir göstərmişdir.

Məzənnə. Neftin bir barrelinin dünya qiymətinin 50 ABŞ dollarınının ötməsi, xarici investisiyaların yüksək tempə artması və neft gəlirlərinin geniş istifadəsi şəraitində xarici valyutanın təklifi manatın təklifini xeyli üstələmişdir. Bu şəraitdə Milli Bank iqtisadiyyatın, xüsusi olaraq qeyri-neft sektorunun əhəmiyyətli ehtiyatla beynəlxalq rəqabət qabiliyyətliliyinin təmin olunduğunu nəzərə alaraq inflyasiya ilə mübarizəni gücləndirmək üçün manatın məzənnəsinin möhkəmlənməsinə müqavimətin yumşaldılması siyasətini həyata keçirmişdir. Nəticədə 2005-cü ildə manatın ABŞ dollarına qarşı rəsmi məzənnəsi 6.3% güclənmişdir.

2005-ci ildə manatın əsas ticarət partnyoru olan ölkələrin valyutalarına nisbətən **nominal effektiv məzənnəsi** ümumi ticarət çəkili 14.5%, idxal çəkili 11.9%, ixrac çəkili isə 16.7% möhkəmlənmişdir.

Manatın nominal məzənnəsinin mövcud dinamikası real effektiv məzənnə indekslərinin xarici və daxili tarazlıq üçün tələb olunan səviyyəyə yaxınlaşmaq istiqamətində dəyişməsinə təmin etmişdir. Manatın **real effektiv məzənnəsi** 2005-ci ildə ümumi ticarət dövriyyəsi üzrə 15.3%, idxal çəkili 11.4%, ixrac çəkili isə 18.6% artmışdır. **Qeyri-neft sektoru üzrə real effektiv məzənnə** ümumi ticarət dövriyyəsi üzrə 12.2%, idxal çəkili 13.7%, ixrac çəkili 5.9% artmışdır.

Lakin, uzunmüddətli dövrdə ölkənin beynəlxalq rəqabət qabiliyyəti əlverişli olaraq qalmaqdadır. Belə ki, 2005-ci ilin dekabrında 2000-ci ilin dekabrına nisbətən manatın qeyri-neft sektoru üzrə real effektiv məzənnəsi 4,5% ucuzlaşmışdır və ona görə də cari ildəki möhkəmlənmə qeyri-neft ixracatının beynəlxalq rəqabətliyinə elə bir ciddi təsir göstərməyəcəkdir.

Milli Bank valyuta bazarında tələb və təklifi tənzimləmək yolu ilə manatın məzənnəsinə təsir etmişdir. İl ərzində Milli Bankın **valyuta bazarına müdaxiləsi** alışıönlü olsa da (118.8 mln. \$) ötən ilə nisbətən (158.7) 25.1% azalmışdır. Milli Bankın valyuta bazarında alışıönlü iştirakının əvvəlki ilə nəzərən azalması pul kütləsinin ekspansiv artımına da əhəmiyyətli məhdudlaşdırıcı təsir göstərmişdir. Onu da qeyd edək ki, bu il valyuta müdaxilələri tarazlaşdırılmış və ritmik qaydada aparılmışdır.

Milli Bankın sərəncamında olan **valyuta ehtiyatlarının** həcmi 2005-cü ildə əvvəlki illə müqayisədə (876,86 mln. ABŞ dolları) 9,7% artaraq 961.7 mln. ABŞ dolları təşkil etmişdir. İl ərzində BVF-nin kreditləri üzrə əsas borcun qaytarılmasına və faiz borclarının ödənilməsinə 50,54 milyon ABŞ dolları həcmində vəsait sərf olunmuşdur. Beləliklə, nisbi artım 135.4 mln. ABŞ dolları təşkil etmişdir.

Monetar idarəetmənin institutsional inkişafı. Pul siyasəti qarşısında qoyulan vəzifələrə nail olmaq üçün hesabat dövründə monetar idarəetmənin institutsional inkişafı da diqqət mərkəzində saxlanılmışdır.

Monetar idarəetmə mexanizminin çox önəmli elementlərindən biri olan mükəmməl **iqtisadi tədqiqat bazasının** dərinləşdirilməsi istiqamətində işlər davam etdirilmişdir.

Ümumi iqtisadi problemlərin tədqiqi çərçivəsində *dörd sektorlu proqnoz makroiqtisadi modelinin (maliyyə proqramlaşdırılması) yaradılmasına* başlanmışdır. Bu məqsədlə real, monetar, fiskal və xarici sektorlar üzrə geniş informasiya bazasına malik analitik sistemlərin inteqrasiyası üzrə metodoloji işlər görülmüşdür. İnformasiya bazası (milli hesablar sistemi) yaradılmış və bu sahədə dünya təcrübəsi öyrənilmişdir. Hazırda iqtisadiyyatın sektorları üzrə qarşılıqlı resurs axınlarının əlaqələndirilməsi və qiymətləndirilməsi, ümumi makrosxemin yaradılması və lokal ekonometrik modellərin bu makrosxemə inteqrasiyası, 2006-2009-cu illər üçün maliyyə proqramının nümunəvi tərtibi, 2006-2009-cu illər üçün hədəflənmiş iqtisadi artım və sabitlik parametrlərinə uyğun makroiqtisadi ssenarilərin işlənməsi istiqamətlərində işlər aparılır.

Eyni zamanda *maliyyə böhranları üzrə erkən xəbərdarlıq sistemlərinin Azərbaycana tətbiqi məsələlərinə* dair tədqiqat işlənməmişdir. Araşdırmada mövzunun başlıca konturları müəyyən edilmiş, mövzu ilə bağlı əsas anlayışların mahiyyəti açıqlanmışdır. O cümlədən burada maliyyə böhranlarının mahiyyəti, xarakteri, böhrana səbəb olan amillər, böhranın tipləri və bu problemləri aradan qaldırmaq üçün müvafiq xəbərdarlıq sistemlərinin mahiyyəti tədqiq olunmuşdur. İkinci mərhələdə mövzunun Azərbaycan iqtisadiyyatı ilə əlaqədar aspektləri araşdırılmışdır.

Monetar sferada tədqiqatların aparılması çərçivəsində *maliyyə bazarlarının inkişafı şəraitində pul aqreqatlarının strukturunun təkmilləşməsi məsələlərinə* dair tədqiqat aparılmışdır. Tədqiqat işində pul aqreqatlarının strukturunun müəyyən olunmasının nəzəri əsasları, Beynəlxalq Valyuta Fondunun Monetar və Maliyyə Statistika Məcmuəsində (MMSF) geniş pul kütləsi ilə bağlı məsələlər, qabaqcıl ölkələrin pul aqreqatlarının tətbiqi üzrə təcrübəsi, keçid dövrünü yaşayan ölkələrin pul aqreqatlarının tətbiqi üzrə təcrübəsi, Azərbaycanda pul aqreqatlarının strukturunun təhlili və təkmilləşdirilməsi istiqamətləri kimi məsələlər öz əksini tapmışdır. Yekun olaraq nəticələr çıxarılmış və təkliflər verilmişdir.

Məzənnə rejiminin seçilməsi meyarlarının tədqiqi həyata keçirilmişdir. Tədqiqat gedişində məzənnə rejimlərinin təsnifatı verilmiş, məzənnə rejimlərinin seçim kriteriyaları, bu kriteriyalara əsasən seçim zamanı vacib olan müvafiq şərtlər qeyd edilmiş, bu sahədə dünyanın inkişaf etmiş, inkişaf etməkdə olan, keçid iqtisadiyyatlı ölkələrinin təcrübəsi öyrənilmiş, Azərbaycanda məzənnə seçimi sahəsində mövcud vəziyyət qiymətləndirilmişdir. Yekun olaraq nəticələr çıxarılmış və təkliflər verilmişdir.

Bunlardan başqa *Azərbaycanda pul siyasətinin əməliyyat prosedurlarının inkişaf perspektivləri* mövzusunda da tədqiqat aparılmışdır. Sənəddə pul siyasətinin operativ prosedurunun konseptual mahiyyəti açılmış, operativ hədəfin funksiyaları göstərilmişdir. Pul siyasətinin operativ prosedurları üzrə beynəlxalq təcrübə, o cümlədən qabaqcıl ölkələrin təcrübəsi nəzərdən keçirilmişdir. Azərbaycanda yeridilən pul siyasətinin operativ prosedurunun xüsusiyyətləri nəzərdən keçirilmiş və ona qiymət verilmişdir. Azərbaycanda pul siyasətinin operativ prosedurunun təkmilləşdirilməsi istiqamətlərinə dair fikirlər irəli sürülmüşdür. Yekun olaraq nəticələr çıxarılmış və təkliflər verilmişdir.

İnflyasiya modeli, pul bazarının tarazlıq modeli, manatın mübadilə məzənnəsinin ekonometrik modeli, real sektorunun ekonometrik modeli və valyuta risqlərinin qiymətləndirilməsi üzrə ekonometrik model monetar siyasətin praktiki tətbiqində istifadə olunmaqda davam etmişdir.

Azərbaycanda baza inflyasiyanın nəzəri və metodoloji əsaslarının təkmilləşdirilməsi məsələləri araşdırılmışdır. Belə ki, xalis inflyasiyanın nəzəri-metodoloji əsasları araşdırılmış, müxtəlif metodlar üzrə xalis inflyasiya hesablanmış, əldə edilmiş nəticələrin müəyyən meyarlar əsasında müqayisəsi aparılmışdır. Tədqiqatın yekunu kimi praktiki təkliflər və tövsiyyələr irəli sürülmüşdür.

Səmərəli monetar idarəetmənin təmin olunması üçün dolğun **informasiya bazasının** yaradılması istiqamətində də mühüm işlər görülmüşdür. Dünya iqtisadiyyatı, o cümlədən MDB məkanında, ölkə iqtisadiyyatında gedən proseslər, xüsusən də qiymətlərin dəyişməsi barədə statistik baza daha da zənginləşdirilmişdir. Eyni zamanda kredit təşkilatlarından daxil olan statistik hesabatların avtomatik rejimdə emal olunması və icmallaşdırılmasının, habelə tədiyyə balansının tərtibinin təkmilləşdirilməsi üzrə işlər gücləndirilmişdir.

3. Monetar indikatorlar və maliyyə bazarları

İqtisadiyyatın pulla təminatı vəziyyəti. 2005-ci ildə iqtisadi artımın daha da sürətlənməsi şəraitində pul tələbinə uyğun olaraq pul təklifinin artımı davam etmişdir. Bu dövrün səciyyəvi xüsusiyyəti ondan ibarət olmuşdur ki, manatla geniş pul kütləsi Milli Bank tərəfindən pul bazasının çoxaldılmasından daha çox pulun multiplikasiyası prosesinin güclənməsi hesabına artmışdır. Antiinflyasiya siyasəti çərçivəsində Milli Bankın valyuta bazarına müdaxiləsinin minimallaşması emissiya kanallarını məhdudlaşdırmışdır. Bu bankları manata tələbatlarını ödəmək üçün müxbir hesablarındakı izafi vəsaitləri daha yüksək sürətlə istifadə etməyə sövq etmişdir.

2005-ci ildə **manatla pul bazası** 7.5% artmış və 687.8 mln. AZN təşkil etmişdir. **Geniş mənada manatla pul kütləsi (M-2)** isə 15.8% artaraq 791.8 mln. AZN-ə çatmışdır.

Bank sisteminin pul yaratmaq qabiliyyətini xarakterizə edən göstəricilərin yaxşılaşması müşahidə edilmişdir. Belə ki, **pul multiplikatoru** (manatla geniş pul kütləsinin manatla pul bazasına nisbəti) 2005-ci ildə 7.5% artmışdır. Ölkədə bank infrastrukturunun sürətli inkişafı, xüsusən də mütərəqqi ödəniş sistemlərinin tətbiqi, iri və xırda ödənişlər üzrə banklararası elektron hesablaşmalar sisteminin yaradılması, plastik kart dövriyyəsinin genişlənməsi bank sisteminin pul yaratmaq qabiliyyətinin artmasına əlavə stimül verməkdədir.

Depozit bazarı. 2005-ci ildə əmanət və depozitlərin həcmi 25.6% artaraq 1288 mln. AZN-ə çatmışdır. O cümlədən **hüquqi şəxslərin depozitləri** 27.5% atraraq 793.5 mln. AZN təşkil etmişdir.

Fiziki şəxslərin əmanətlərinin artımı da davam etmişdir. Belə ki, fiziki şəxslərin əmanətləri 22.7% artmış və 494.5 mln. AZN təşkil etmişdir. Hesabat

dövrünün sonuna banklar tərəfindən cəlb olunmuş əmanətlərin 56.2%-i özəl bankların payına düşmüşdür.

Fiziki şəxslərin qısamüddətli əmanətləri (xarici valyutada olan depozitlər də daxil olmaqla) 23.9%, uzunmüddətli əmanətləri isə 21.5% artmışdır. Bu əhalinin bank sisteminə inamının daha da artdığını göstərir.

Qeyd edək ki, rezidentlərlə yanaşı **qeyri-rezident fiziki şəxslər** tərəfindən də əmanət qoyuluşları yüksək tempə artmaqdadır. Belə ki, 1 yanvar 2006-cı il tarixinə ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə qeyri-rezident fiziki şəxslərin əmanətləri 40.4% artmışdır.

Qeyd edək ki, əmanətlərin valyutalar üzrə strukturunun təhlili iqtisadi subyektlərin manata olan inamının artdığını göstərir. Belə ki, ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə əhalinin xarici valyuta ilə əmanətləri 17.6% artdığı halda, **manatla əmanətlər** 85.3% artmışdır. Bu amil pul kütləsinin strukturunu yaxşılaşdırmaqla manatın iqtisadi dövriyyədə rolunun daha da möhkəmlənməsinə əlverişli zəmin yaradır.

2005-ci ildə depozitlər üzrə faiz dərəcələrində cüzi yüksəlmə müşahidə edilmişdir. Belə ki, manatla depozitlər üzrə orta faiz dərəcəsi 2005-ci ilin əvvəlindəki 6.93%-dən 8.92%-ə, xarici valyuta ilə depozitlər üzrə orta faiz dərəcəsi isə 9.43%-dən 10.19%-ə qalxmışdır.

Kredit qoyuluşları. 2005-ci ildə kredit qoyuluşlarının həcmi 45.6% artaraq 1441 mln. AZN təşkil etmişdir.

Kredit qoyuluşlarının ÜDM-də (qeyri-neft sektorunun ÜDM-i) xüsusi çəkisi 2005-ci ildə 3.9% bəndi yüksəlmişdir.

Yeni verilmiş kreditlərin həcmi 2005-ci ildə 33,4% artaraq 2270.4 mln. AZN təşkil etmişdir.

Kredit qoyuluşları sənayeyə 26.8.3%, inşaat və əmlaka 77.3%, kənd təsərrüfatına 73.2% və fiziki şəxslərə 44.2% artmışdır.

Ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən qısamüddətli kredit qoyuluşları 30.3%, **uzunmüddətli kredit qoyuluşları** isə 82.8% artmışdır. Kredit qoyuluşlarında uzunmüddətli kreditlərin xüsusi çəkisi ötən ilki 29.2%-dən hesabat ilinin yekunu üzrə 36.6%-ə yüksəlmişdir.

Kredit qoyuluşlarının 97.3%-i bankların, 2.7%-i isə qeyri-bank kredit təşkilatlarının payına düşür. Banklar tərəfindən verilmiş kreditlərin strukturunda **özəl bankların payı** 50%-ə yaxınlaşmışdır.

Ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən dövlət sektoruna verilmiş kreditlər 42.3% artdığı halda, özəl sektora verilmiş kreditlər 46.5% artmış və **kredit qoyuluşlarında özəl sektorun payı** 80.1%-ə yüksəlmişdir.

Manatın sərbəst dönərli valyutalara nəzərən məzənnəsinin möhkəmlənməsi kredit qoyuluşlarının valyuta strukturuna da təsir göstərmişdir. **Manatla kredit qoyuluşları** 2005-ci ildə 51.9%, xarici valyuta ilə kredit qoyuluşları isə 42.1% artmışdır. İlin sonuna kredit qoyuluşlarının 62.3%-ni xarici valyuta ilə verilmiş kreditlər təşkil etmişdir ki, bu da ötən ildə olduğundan 6.6% azdır.

2005-ci ildə kreditlər üzrə orta nominal **faiz dərəcələrində** azalma baş vermişdir. Belə ki, 2005-ci ilin sonunda manatla kreditlər üzrə faiz dərəcəsi 15.14% təşkil etmişdir ki, bu da ilin əvvəlində (15.55) olduğundan 0.41% azdır.

İnflyasiya səviyyəsini nəzərə alaraq real faiz dərəcəsinin daha çox, 5.8% azaldığını müəyyən etmək olar. Xarici valyuta ilə kreditlər üzrə orta faiz dərəcəsi isə dekabr ayında 17.11% təşkil etmişdir ki, bu da ötən ilin əvvəlində olduğundan 1.85% aşağıdır.

Dövlət qısamuddətli istiqrazlar bazarı. 2005-ci ilin II rübündən Dövlət Qısamuddətli Istiqrazları (DQI) bazarında əməliyyatlar bərpa olunmuşdur. 2005-ci il ərzində Maliyyə Nazirliyi tərəfindən DQI-lərin yerləşdirilməsi üzrə 21 hərrac keçirilmişdir. Emissiyanın ümumi həcmi 97 mln. AZN., yerləşdirilmiş DQI-lərin həcmi isə 53.1 mln. AZN təşkil etmişdir. Beləliklə də 2005-ci ilin sonuna dövrüyyədə olan DQI-nin həcmi 27.9 mln. AZN olmuşdur. Orta ölçülmüş gəlirlilik ilk hərracda olduğu 10,53% səviyyəsindən axırıncı hərrac zamanı 12.76% səviyyəsinə yüksəlmişdir.

Valyuta bazarı. Valyuta bazarının həcmi 2005-ci ildə 21.7% artaraq 8,4 mlrd. ABŞ dollarına çatmışdır. Valyuta əməliyyatlarının 89.1%-i ABŞ dolları ilə, 6.3%-i Avro ilə, 3.8%-i Rusiya rublu ilə və 0.8%-i digər valyutalarla aparılmışdır.

Beləliklə 2005-ci ildə də ölkədə makroiqtisadi və monetar situasiya ümumən əlverişli olmuş, iqtisadi artım proseslərində müsbət keyfiyyət dəyişiklikləri davam etmişdir.